№6/2026

ADPI
Ilmiy xabarnomasi

PEDAGOGIKA YO'NALISHI TALABALARIDA MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD HOLATI VA MUAMMOLARI

Umarov Azizbek Vaxobovich
Andijon davlat pedagogika instituti

Annotatsiya.
Mazkur maqolada pedagogika yo'nalishi talabalarida mediakompetentlikni rivojlantirishning mavjud holati ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, talabalarning mediakompetentligi rivojlanish darajasi, ularning media-bilimlari, ko'nikmalari va qadriyat yo'nalishlari aniqlangan. Maqolada bo'lajak pedagoglarda mediakompetentlikni shakllantirish jarayonida uchraydigan asosiy muammolar tasniflangan, ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqotda anketa so'rovi, kuzatuv va pedagogik tahlil usullaridan foydalanilgan.

Kalit so‘zlar:
pedagogika talabalari, mediakompetentlik, mediasavodxonlik, bo'lajak o'qituvchi, raqamli ko'nikmalar, oliy ta'lim, kasbiy tayyorgarlik, kritik tafakkur.

Аннотация.
В данной статье с научно-педагогической точки зрения анализируется современное состояние развития медиакомпетенции у студентов педагогического направления. По результатам исследования определен уровень развития медиакомпетенции студентов, их медиазнания, навыки и ценностные ориентации. В статье классифицированы основные проблемы, встречающиеся в процессе формирования медиакомпетенции у будущих учителей, и разработаны научно-практические рекомендации по их устранению. В исследовании использованы методы анкетирования, наблюдения и педагогического анализа.

Ключевые слова:
студенты педагогических специальностей, медиакомпетентность, медиаграмотность, будущий учитель, цифровые навыки, высшее образование, профессиональная подготовка, критическое мышление.

Abstract.
of the pedagogical direction from a scientific and pedagogical point of view. According to the results of the study, the level of development of media competence of students, their media knowledge, skills and value orientations were determined. The article classifies the main problems encountered in the process of forming media competence in future teachers, and develops scientific and practical recommendations for their elimination. The research used the methods of questionnaire survey, observation and pedagogical analysis.

Keywords:
pedagogical students, media competence, media literacy, future teacher, digital skills, higher education, professional training, critical thinking.

Kirish. Zamonaviy axborot jamiyatida o'qituvchi nafaqat fan asoslarini o'rgatuvchi shaxs, balki o'quvchilarning media-muhitda to'g'ri yo'naltirilishida muhim rol o'ynaydigan ustoz hisoblanadi. Bu vazifani muvaffaqiyatli bajarish uchun bo'lajak pedagog o'zi ham yetuk mediakompetentlikka ega bo'lishi shart. Shu sababli, oliy ta'lim muassasalarida pedagogika yo'nalishi talabalarida mediakompetentlikni shakllantirish va rivojlantirish dolzarb pedagogik vazifa hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-sonli "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmonida ta'lim sohasini raqamlashtirish, pedagog kadrlarning raqamli kompetensiyasini oshirish bo'yicha aniq vazifalar belgilangan. Bu o'z navbatida pedagogika yo'nalishi talabalarining mediakompetentligi muammosini ilmiy o'rganish zaruriyatini tug'diradi.

Tadqiqotning maqsadi — Andijon davlat pedagogika instituti talabalari misolida pedagogika yo'nalishi talabalarining mediakompetentligi rivojlanishining mavjud holatini

aniqlash, mavjud muammolarni tasniflash hamda ularni bartaraf etish bo'yicha pedagogik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Bo'lajak o'qituvchilarda mediakompetentlikni shakllantirish masalasi xorijiy va mahalliy olimlarning tadqiqot ob'ekti bo'lib kelmoqda. A.V. Fyodorov media ta'lim sohasidagi pedagog kadrlarni tayyorlash konsepsiyasini ishlab chiqqan. I.V. Chelishyova bo'lajak o'qituvchilarning media-faoliyatini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslarini o'rgangan. K. Bezelget va D. Bukingem media-pedagogikaning amaliy yo'nalishlarini tadqiq etganlar.

O'zbekistonlik tadqiqotchilardan U. Inoyatov, B. Adizov, R. Ishmuhamedov pedagogika talabalarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish, jumladan, axborot kompetensiyasi masalalariga e'tibor qaratganlar. Biroq pedagogika yo'nalishi talabalarining mediakompetentligini majmuiy tarzda baholash va uni rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlar yetarli darajada olib borilmagan.

Tadqiqot 2024–2025 o'quv yili davomida Andijon davlat pedagogika instituti talabalari ishtirokida o'tkazildi. Tadqiqotda 240 nafar talaba (1–4 kurslar) ishtirok etdi. Quyidagi ilmiy usullardan foydalanildi: ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish; anketa so'rovi (28 ta savol bo'yicha); pedagogik kuzatuv; testlar yordamida media-bilimlarni baholash; statistik ma'lumotlarni tahlil qilish.

Natijalar va ularning tahlili

1. Talabalarning mediakompetentligi rivojlanishining mavjud holati

Tadqiqot davomida talabalarning mediakompetentligi besh komponent bo'yicha (motivatsion, kognitiv, operatsion, aksiologik va refleksiv) baholandi. Har bir komponent uchta daraja — yuqori, o'rta va past darajalar bo'yicha taqsimlandi. Olingan natijalar quyidagi jadvalda keltirilgan:

1-jadval. Pedagogika yo'nalishi talabalarining mediakompetentligi darajalari (n=240)

Komponentlar	Yuqori daraja (%)	O'rta daraja (%)	Past daraja (%)
Motivatsion	18,3	54,6	27,1
Kognitiv	12,5	46,7	40,8
Operatsion	21,7	51,2	27,1
Aksiologik	15,4	48,3	36,3
Refleksiv	10,8	42,5	46,7
O'rtacha	**15,7**	**48,7**	**35,6**

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, talabalarning faqat 15,7 foizigina mediakompetentlikning yuqori darajasiga ega, 48,7 foizi o'rta darajada, 35,6 foizi esa past darajada turibdi. Ayniqsa kognitiv (40,8 %) va refleksiv (46,7 %) komponentlar bo'yicha past

ko'rsatkichlar kuzatilmoqda. Bu talabalarda media haqidagi nazariy bilimlar yetarli emasligini hamda ular o'z media-faoliyatini tahlil qilish va baholashda qiyinchilikka uchrashini ko'rsatadi.

Boshqa tomondan, operatsion komponent bo'yicha nisbatan yaxshi natijalar (21,7 % yuqori daraja) qayd etildi. Bu zamonaviy yoshlarning texnik vositalardan foydalanishda ma'lum ko'nikmalarga ega ekanligini tasdiqlaydi. Ammo bu ko'nikmalar ko'pincha o'z-o'zidan, tizimsiz shakllangan va kasbiy faoliyat uchun yetarli emas.

2. Mediakompetentlikni rivojlantirishdagi asosiy muammolar

Tadqiqot natijalari pedagogika yo'nalishi talabalarida mediakompetentlikni rivojlantirishda bir qator muammolar mavjudligini ko'rsatdi. Ushbu muammolarni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

Birinchi guruh — tashkiliy-uslubiy muammolar. Pedagogika yo'nalishi o'quv rejalarida mediakompetentlikni shakllantirishga yo'naltirilgan maxsus fan yoki modul mavjud emas. Mavjud fanlarda media-mavzular qisman, tizimsiz tarzda yoritiladi. Bo'lajak o'qituvchilarni media-pedagogika sohasida tayyorlash bo'yicha yagona uslubiy yondashuv ishlab chiqilmagan.

Ikkinchi guruh — kadr salohiyati bilan bog'liq muammolar. Anketa natijalariga ko'ra, talabalarning 62,5 foizi o'qituvchilarining mediakompetentlik darajasini "o'rta" yoki "past" deb baholaydi. Professor-o'qituvchilarning ma'lum qismi o'zlari ham media-pedagogika sohasidagi zamonaviy yondashuvlarni yaxshi bilmaydilar. Bu esa talabalarga sifatli tayyorgarlik berishni qiyinlashtiradi.

Uchinchi guruh — moddiy-texnik muammolar. Talabalarning 38,3 foizi shaxsiy zamonaviy texnik vositaga (planshet, noutbuk, sifatli smartfon) ega emasligini, 27,1 foizi esa internetdan muntazam foydalanish imkoniga ega emasligini bildirgan. Auditoriyalarda multimedia uskunalarining yetishmasligi ham media-mashg'ulotlarni o'tkazishni qiyinlashtiradi.

To'rtinchi guruh — psixologik-pedagogik muammolar. Talabalarning aksariyatida media-axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasi yetarli rivojlanmagan. So'rov natijalariga ko'ra, talabalarning 71,3 foizi internetda olingan ma'lumotlarning ishonchliligini muntazam tekshirib bormaydi. 56,7 foizi esa sotsial tarmoqlardagi soxta xabarlar (fake news) bilan haqiqiy yangiliklarni farqlashda qiyinchilikka uchraydi.

Beshinchi guruh — aksiologik muammolar. Bir qator talabalarda media-faoliyatga oid axloqiy mezonlar to'liq shakllanmagan. Mualliflik huquqi, axborotning ishonchliligi, shaxsiy hayotning daxlsizligi kabi qadriyatlar yetarli darajada anglanmagan. Bu o'z navbatida ularning bo'lajak kasbiy faoliyatida muammolar keltirib chiqarishi mumkin.

3. Talabalarning media-faoliyati xususiyatlari

Tadqiqot natijalari talabalarning kundalik media-faoliyatining ham ma'lum xususiyatlarini ochib berdi. So'ralgan talabalarning 89,2 foizi internetda har kuni o'rtacha 4–6 soat vaqt o'tkazadi. Biroq bu vaqtning katta qismi (taxminan 70 foizi) ko'ngilochar maqsadlarga sarflanadi. Faqat 23,8 foiz talabalargina internetni o'qish, izlanish va kasbiy rivojlanish uchun samarali qo'llaydilar.

Talabalarning ommabop axborot manbalari quyidagicha taqsimlangan: ijtimoiy tarmoqlar (Telegram, Instagram, TikTok) — 78,3 %; YouTube videolari — 65,4 %;

messenjerlar — 58,7 %; rasmiy yangilik saytlari — 24,2 %; ilmiy elektron resurslar — 11,7 %. Bu ko'rsatkichlar talabalarning asosan ko'ngilochar va yengil axborotga moyil ekanligini, ilmiy va kasbiy resurslardan kam foydalanishini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, ijobiy tendensiyalar ham mavjud. Talabalarning 67,9 foizi mediakompetentligini oshirishga qiziqish bildirgan. 72,1 foizi maxsus media-kurslarda ishtirok etishga tayyorligini bildirgan. Bu bo'lajak pedagoglarning o'z kasbiy o'sishiga sezilarli e'tibor berishini ko'rsatadi va tegishli pedagogik tadbirlarni amalga oshirish uchun qulay shart-sharoit yaratadi.

4. Muammolarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar

O'tkazilgan tadqiqot natijalari asosida pedagogika yo'nalishi talabalarida mediakompetentlikni rivojlantirish bo'yicha quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Birinchidan, pedagogika yo'nalishi o'quv rejalariga "Media ta'lim asoslari" yoki "Media-pedagogika" maxsus fanini kiritish lozim. Bu fan talabalarga media-muhitning xususiyatlari, media-pedagogika nazariyasi va amaliyoti bo'yicha yaxlit bilimlar tizimini taqdim etadi.

Ikkinchidan, mavjud fanlarning (pedagogika, psixologiya, informatika, metodika) o'quv dasturlariga media-modullarni integratsiya qilish kerak. Har bir fan o'z spesifikasidan kelib chiqib, mediakompetentlikning ma'lum komponentlarini shakllantirishga hissa qo'shishi mumkin.

Uchinchidan, professor-o'qituvchilar uchun media-pedagogika bo'yicha malaka oshirish kurslari muntazam tashkil etilishi zarur. Kafedralar darajasida ilmiy-uslubiy seminarlar, master-klasslar va tajriba almashuv tadbirlari o'tkazilishi maqsadga muvofiqdir.

To'rtinchidan, talabalarning amaliy media-faoliyatini rag'batlantirish lozim. Bunda talabalarning o'z media-mahsulotlarini (videodars, raqamli o'quv resursi, blog, podkast) yaratishini ta'minlovchi loyihalar tashkil etilishi mumkin. Ayniqsa, matematika va informatika kabi fanlar o'qituvchilari talabalarni elektron o'quv resurslari, animatsion namoyishlar yaratishga yo'naltirishi katta samara beradi.

Beshinchidan, oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, talabalarni zamonaviy texnik vositalar va dasturiy ta'minot bilan ta'minlash zarur. Bunda ham davlat dasturlari, ham xalqaro hamkorlik imkoniyatlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqot natijalari pedagogika yo'nalishi talabalarining mediakompetentligi rivojlanishi sohasida muhim xulosalar chiqarish imkonini beradi:

Birinchidan, hozirgi vaqtda pedagogika yo'nalishi talabalarining mediakompetentligi asosan o'rta (48,7 %) va past (35,6 %) darajalarda turibdi, faqat 15,7 foizi yuqori darajaga ega. Bu bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy media-muhitda samarali ishlashga to'liq tayyor emasligidan dalolat beradi.

Ikkinchidan, mediakompetentlikning kognitiv va refleksiv komponentlari eng zaif jihatlar hisoblanadi. Talabalarda media haqidagi nazariy bilimlar yetishmaydi, ular o'z media-faoliyatini tanqidiy tahlil qilishda qiyinchilikka uchraydilar.

Uchinchidan, mavjud muammolar majmuiy xususiyatga ega bo'lib, ularning yechimi tashkiliy-uslubiy, kadrlar tayyorgarligi, moddiy-texnik, psixologik-pedagogik va aksiologik yo'nalishlardagi o'zgarishlarni talab qiladi.

To'rtinchidan, talabalarning o'z mediakompetentligini oshirishga bo'lgan yuqori qiziqishi (67,9 %) belgilangan vazifalarni amalga oshirish uchun qulay shart-sharoitlar mavjudligini ko'rsatadi. Bu pozitiv omildan foydalanib, samarali pedagogik tadbirlarni amalga oshirish mumkin.

Bundan keyingi tadqiqotlarda pedagogika yo'nalishi talabalarining mediakompetentligini shakllantirishning tajribaviy modelini ishlab chiqish, uning samaradorligini eksperimental tarzda tekshirish hamda turli pedagogika yo'nalishlari uchun differensiallashgan media-ta'lim dasturlarini yaratish istiqbolli yo'nalishlar sifatida belgilangan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi PF-6079-sonli "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risidagi Farmoni.

2. Fyodorov A.V. Mediaobrazovaniye budущix pedagogov. — Taganrog: Izd-vo Kuchma, 2005. — 314 s.

3. Chelishyova I.V. Razvitiye mediakompetentnosti studentov pedagogicheskix vuzov: avtoref. dis. ... d-ra ped. nauk. — Rostov-na-Donu, 2014. — 50 s.

4. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. — Cambridge: Polity Press, 2003. — 219 p.

5. Bazalgette C. Media Education. — London: BFI Publishing, 1992. — 144 p.

6. Inoyatov U.I., Adizov B.R. Pedagogika nazariyasi. — Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2018. — 320 b.

7. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: "Nihol" nashriyoti, 2016. — 238 b.

8. Tursunov N. Yoshlarda axborot madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2020. — 196 b.

9. UNESCO. Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers. — Paris: UNESCO, 2011. — 192 p.

10. Potter W.J. Media Literacy. 9th ed. — Los Angeles: SAGE Publications, 2019. — 472 p.

11. Kirillova N.B. Mediakultura i osnovi mediamenedjmenta. — Yekaterinburg: Izd-vo Uralskogo universiteta, 2014. — 184 s.

12. Quronov M. Pedagogika nazariyasi va tarixi. — Toshkent: "Sharq" NMAK, 2007. — 264 b.

MUNDARIJA

U.B.Ismoilov
MOBIL TA'LIM TEXNOLOGIYALARI VOSITASIDA TALABALARNING MUSTAQIL NOTIQLIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING DIDAKTIK ASOSLARI 195 201

Parpiev Tursunboy Hojiyevich
SHERALI JO'RAYEV QO'SHIQLARINING YOSHLAR MA'NAVIY TARBIYASIGA TA'SIRINI BAHOLASHNING PEDAGOGIK MEZONLARI 202 205

G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich
SUN'IY INTELLEKT DAVRIDA TA'LIM TRANSFORMATSIYASI..... 206 210

Umarov Azizbek Vaxobovich
PEDAGOGIKA YO'NALISHI TALABALARIDA MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD HOLATI VA MUAMMOLARI 211 215

Umarov Azizbek Vaxobovich
MEDIAKOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHDA AXBOROTLI YONDASHUVNING PEDAGOGIK MOHIYATI VA IMKONIYATLARI 216 220

Turg'untoshev Muxlisbek Ilhomjon o'g'li
TALABALARNING JISMONIY FAOLLIGI VA SOG'LOM OVQATLANISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR 221 226

Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyevich
ETNOPEDAGOGIK QADRIYATLAR – O'QUVCHI-YOSHLARDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHNING ASOSI SIFATIDA 227 231

Q.Q.Toshtemirov
INKLYUZIV TA'LIMDA BOLALARNI MUSIQIY TARBIYALASHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH..... 232 238

Xabibullayeva Madinaxon Muxtorjon qizi
TA'LIM MUHITIDA PSIXOLOGIK XAVFSIZLIK DARAJASINI DIAGNOSTIKA QILISH VA PEDAGOGIK TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI 239 243

A.A.Zaparov, M.D.Samatova
EKONOMETRIKANI O'QITISHDA TALABALARNING KREATIV FIKRLASH KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI 244 249

Mamasodiqova Xusnida Rahimjon qizi
XALQARO BAHOLASH DASTURLARI (PISA, TIMSS, PIRLS) YONDASHUVLARI ASOSIDA MAKTABGACHA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH..... 250 252

Abduvaxobova Mubinaxon Azizbek qizi
O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA EMOTSIONAL KONSEPTLARNING FRAZEOLOGIK VERBALIZATSIYASI: LINGVOKOGNITIV VA LINGVOMADANIY TAHLIL 253 257

